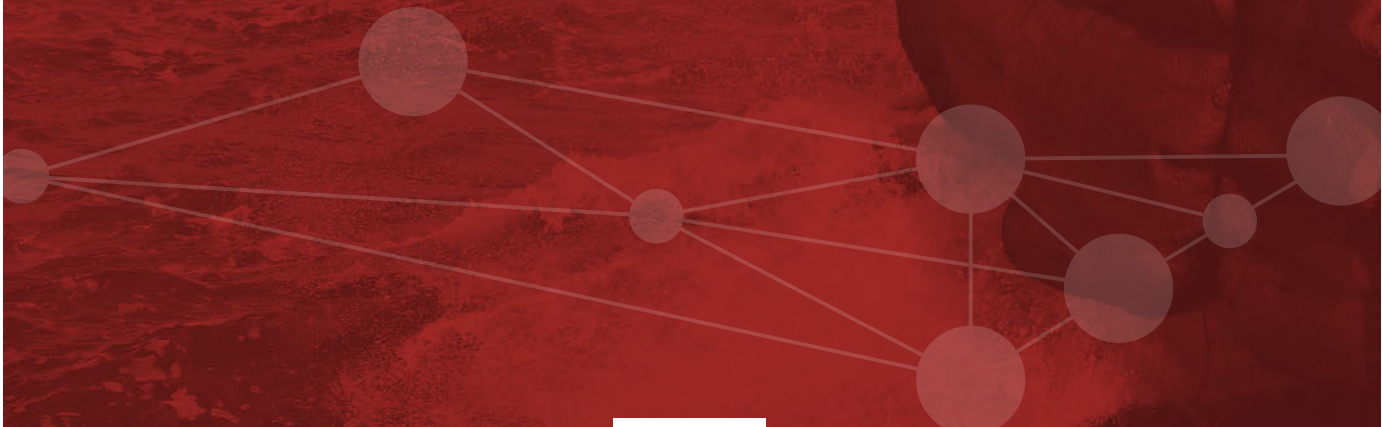

NORDISK
ARBEIDERKONGRESS

SØRMARKA 11.-12. NOVEMBER 2014

SØRMARKA-ERKLÆRINGEN
VI BYGGER NORDEN

SAMAK

VI BYGGER NORDEN

OPPSPILL	3
FELLESSKAP GIR FRIHET	4
POLITISKE UTFORDRINGER OG MULIGHETER I NORDEN MOT 2030	7
POLITISK KAPASITET OG LEDERSKAP	32
ARBEIDERBEVEGELSEN I GRØNN RETNING	33

Denne politiske erklæringen ble vedtatt av kongressen til den nordiske samarbeidskomiteen for de sosialdemokratiske partiene og LO-ene - SAMAK - 12. november 2014 på Sørmarka utenfor Oslo, Norge.

Et unikt forskningsprosjekt om den nordiske modellens framtid, NordMod2030, er underlag for erklæringen.

Den første arbeiderkongressen ble avholdt i Gøteborg, Sverige i 1886.

SAMAK består av disse organisasjonene:

Socialdemokraterna, Sverige

Det norske Arbeiderparti

Finlands Socialdemokratiske Parti

Socialdemokraterne, Danmark

Socialdemokratiska alliansen Samfylkingin, Island

Føroya Javnaðarflokkur, Færøerne

Siumut, Grønland

Ålands Socialdemokrater

LO, Sverige

LO, Norge

SAK/FFC, Finland

LO, Danmark

ASI, Island

OPPSPILL

Det är dags att lyfta blicken.

Socialdemokratin och fackföreningsrörelsen har varit den ledande kraften för samhällets utveckling i Norden under det senaste århundrandet. Det har gjort att våra länder har kunnat skapa en levnadsstandard för sina medborgare som tidigare inte setts i världshistorien.

Men så mycket ligger ännu framför oss.

Utmaningarna under det tjugoförsta århundrandet är enkla att se men svåra att lösa. Klimathotet, en åldrande befolkning och en ökande global konkurrens är inte längre framtidsfrågor – utan saker som sker här och nu.

Jag vet att den breda arbetarrörelsen i sina värderingar och arbetssätt bär de verktyg som krävs för att vända dessa utmaningar till möjligheter.

Ingen kan säga att det inte är möjligt: Våra samhällen har aldrig varit rikare, visare och mer teknologiskt utvecklade än de är just nu. Gång på gång genom historien har människor slutit sig samman för att lösa sina gemensamma problem och skapa ett bättre samhälle för sig och sina barn.

Nu antar vi utmaningen igen. Nordisk socialdemokrati och fackföreningsrörelse står nu sida vid sida och blickar mot framtiden. Tillsammans ska vi utveckla vår nordiska modell så att den kan fortsätta att slå världen med häpnad.

Det är en stor uppgift. Det är just därför den är så fantastiskt lockande.

STEFAN LÖFVEN

Leder av SAMAK

FELLESSKAP GIR FRIHET

Før var samfunnsfortellingen for sosialdemokrater klarere. På 1930-tallet var jobb, fast inntekt, bolig, verdighet – og fred – målet. For å nå det måtte man stå sammen. Bakgrunnen var krig, fascisme, kommunisme, massearbeidsløshet, helsefarlige boforhold og klassekamp. Gradvis ble likestilling del av visjonen.

Det oppstod mange uttrykk for denne fortellingen:

- *Ta vare på de nederst ved bordet*
- *Ikke stå med lua i handa*
- *Skipper i eget liv*
- *Politikken snekrer dansegulvet, så du kan danse*
- *Gjør din plikt, krev din rett*

Enda mer fargerikt ble uttrykket i arbeiderkulturen, i ord, bilder og lyd. Som i Moa Martinsons romaner, Hans Børli's dikt, Martin Andersen Nexø's "Pelle Erobreren", Jón Engilberts bilder og Veikko Lavis sanger.

Disse uttrykkene kom nedenfra i samfunnet, og de var politiske uttrykk. Så ble den sosialdemokratiske fortellingen utviklet fra industrisamfunnet til servicesamfunnet. Alt på 1970- og 1980-tallet var mye forandret.

Helt til i dag har vi med den nordiske samfunnsmodellen lyktes å kombinere høy velstand, utjevning av folks levekår og mer likestilling. Flere opplever frihet enn noen gang før. De fleste lever gode liv, og ser optimistisk på egen framtid. Men, det gjelder langt fra alle, og nye utfordringer er oppstått.

Nå er det nok en gang behov for nye fortellinger og uttrykk for bekymringene, behovene og drømmene slik de oppleves av menneskene i Norden.

Vi er enda rikere samfunn, med enda høyere kompetanse.

Verden kommer stadig nærmere, på godt og vondt.

Vi blir mer mangfoldige i holdninger, kultur, religion og etnisitet. Og vi blir flere.

Jordkloden varmes opp, med uoversiktlige og urovekkende konsekvenser.

Ny teknologi revolusjonerer samfunnet og kunnskapen om livet, men enda viktigere samtalen mellom mennesker og hvordan meninger blir til.

Derfor er våre samfunn i større bevegelse, og virkeligheten vanskeligere å gripe.

Det meste nye er bra for de fleste. Men la oss huske at noen kommer dårlig ut, og at klaseskiller kan forsterkes. Og ta mer på alvor at forandringer kan skape fremmedgjøring.

Innholdet i de nye fortellingene til den faglige og politiske arbeiderbevegelsen avhenger av hva frihet og fellesskap betyr i vår tid. Selv om mye er likt, skifter rammene rundt.

Frihet er å ha nok penger til å bo, til mat, transport og en ferie. Frihet er å mestre de fleste hverdagene, gode som dårlige. Fortsatt savner mange dette.

Frihet er å ha en god jobb og bra helse, med alt det gir. Og å kunne leve verdig og gi av seg selv når man ikke får jobb eller kan jobbe. Å ha tillit til omgivelsene rundt, og fravær av tvang. Å unngå nedbrytende rus.

Ikke minst for deg som er ung, er frihet å bli sett, at du kan skaffe deg kompetanse og erfaringer, å ha håp. Å kunne utnytte de mange mulighetene i en åpnere verden.

Frihet er enda mer. Frihet kan være mangel på likegyldighet, at livet er genuint meningsfylt i vårt materielt rike samfunn. Å kunne bidra til noe utenfor oss selv. Å ta nødvendig ansvar.

For frihet og mening kan også oppleves ved å kjempe mot rasisme, egoisme og urettferdighet, og for likestilling, flere jobber og et grønnere samfunn.

I en omskiftelig framtid vil enkeltmenneskenes frihet kreve mer fellesskap. Vi trenger tilhørighet, tilhørighet i familien, i lokalmiljøet, på jobbene og til samfunnet. Vi trenger samhold for å utfolde oss.

Uten fellesskap, ingen frihet.

Bare et sterkt fellesskap kan gi alle sikre retter til gode helsetilbud, omsorg og skole, en rettferdig lønn og anstendige arbeidsmiljøer. Og vi vil samarbeide enda sterkere i den nordiske arbeiderbevegelsen og utveksle ideer og erfaringer mellom våre forskjellige land.

Slagordene fra 1900-tallet trengs fortsatt. Det varsler dagens unge i jakt på fast jobb. Samtidig skal vi søke etter nye fortellinger og uttrykk, som tar opp i seg menneskenes behov i nordiske samfunn mer preget av materiell rikdom, mangfold, utrygghet i arbeidslivet og uro for miljøet.

10 politiske veivalg for framtidens Norden

1. **Mer frihet.** Fortsatt framgang er ingen selvfølge. Nå er det vårt, og ikke minst de unges, oppdrag å sikre frihet og fellesskap for neste generasjon.
2. **Gripe en ny tid.** Sosialdemokratiet og fagbevegelsen har lenge formet gode, nordiske samfunn. Nå skal vi ta Norden videre i en ny tid. Fortsatt må politisk makt styre markeds makt.
3. **Verdiene er moderne.** I en skiftende og kompleks verden er det enda viktigere at vi står opp for frihet, likhet og fellesskap.
4. **Arbeid til alle.** Arbeid til alle er og blir fundamentet i gode, nordiske velferdssamfunn. Økt kompetanse, mer innovasjon og effektiv bruk av ny teknologi gir økt produktivitet og tryggere jobber.
5. **For alle.** Vår misjon skal fortsatt være å sikre alle mennesker mulighet til å leve gode liv. Vi skal ta et særlig ansvar for medbestemmelse og rettigheter for dem som har minst ressurser, og vi vil gi barn et mer likeverdig utgangspunkt for slik å endre den sosiale arv.
6. **Offensiv for likestilling.** Likestillingen er kommet langt, men mye gjenstår, både i hjemmet, på jobben og i samfunnet.
7. **Grønnere framtid.** Vi vil ha et grønnere Norden. Vi må være de første til å sikre at vi gjør vårt, nasjonalt og internasjonalt, for klima og miljø.
8. **Slå ring om organisert arbeidsliv.** Anstendig arbeid møter nytt trykk innenfra og utenfra. Vi vil kjempe mot sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og todelte arbeidsmarkeder i Norden – og styrke det organiserte arbeidslivet for å lykkes.
9. **Felles velferd.** Politikk, ikke profitt, må styre velferden. Ny teknologi, nok kvalifiserte ansatte, finansiering og samarbeid er noen av nøklene for flere og bedre tilbud.
10. **Fellesskap gir frihet.** Uten fellesskap, ingen frihet. Økende mangfold i Norden skaper både muligheter og utfordringer. "Gjør din plikt og krev din rett", respekt og sosial likhet skaper grobunn for gode fellesskap også i framtida.

POLITISKE UTFORDRINGER OG MULIGHETER I NORDEN MOT 2030

Innhold

DEL A. EN NY TID	8
1. Norden inn i en ny tid	8
2. Kampen om den nordiske modellen	9
3. Den "glemte" arbeidslivspilaren	10
4. En suksess	11
5. Endringer og utfordringer	12
6. Utviklingen i den vestlige kapitalismen	13
DEL B. POLITISKE SVAR	15
7. Mangfoldssamfunn med sosial og politisk bærekraft	15
8. Arbeid som basis	16
9. Økonomisk ansvarlighet	17
10. Klima og miljø	18
11. Å skape for å dele – og dele for å skape	19
12. Likhet og den sosiale arv	21
13. Inkludering i arbeidslivet	22
14. Et anstendig, godt organisert arbeidsliv	23
15. Læring for alle – hele livet	25
16. På offensiven for velferdstjenestene	26
17. Likestilling – mye gjenstår	28
18. Diskriminering rammer	29
19. Ny teknologi – løsning og problem	29
20. Norden i Europa og det globale ansvaret	30

DEL A. EN NY TID

1. Norden inn i en ny tid

Gullalderen for Norden har fortsatt opp til nå, selv om det fortsatt er store behov å dekke. Bedre enn andre land har vi klart å kombinere materiell velstand og effektivitet med likhet, likestilling og tillit. Uten en systematisk og langsiktig innsats for å styrke alles muligheter, hadde dette ikke vært mulig.

Institusjonene og resultatene er i all hovedsak intakte, og oppslutningen om de grunnleggende verdiene og den nordiske samfunnsmodellen er høy i alle nordiske land. Samtidig pågår en intens politisk kamp om modellens eierskap og videre retning.

De nordiske landene vil bevare mye av dagens tjenestesamfunn og kunnskapssamfunn i framtida, men også preges av nye utviklingstrekk. Blant mange forhold av ulik karakter for å forstå og gripe tak i samfunnsutviklingen er globaliseringen, migrasjonen, økende kompetanse, utviklingen i bio- og kommunikasjonsteknologi, et historisk høyt forbruksnivå, klima- og miljøutfordringene og medienes rolle. Også den politiske utviklingen ute i Europa, herunder både politisk retning og politisk styringsevne, vil påvirke oss. Dessuten er befolkningsutviklingen i Norden viktig. Flere av oss blir eldre, vi blir flere, og mer samlet i byområdene.

På oppdrag fra SAMAK og FEPS (Foundation for European Progressive Studies) har Forskningsstiftelsen Fafo i Oslo sammen med en nordisk forskergruppe levert forskningsprosjektet NordMod2030. NordMod2030 analyserer den nordiske modellens bærekraft og setter, som vi snart skal se, opp viktige utfordringer for hvordan vi skal ta vare på og utvikle modellen de kommende årene.

Vi ser en suksessmodell under press – og med store muligheter. Overordnet sett handler det om å sikre politisk, demokratisk styring i tråd med vanlige menneskers behov i en ny og mer omskiftelig tid med sterke markedskrefter.

I praksis vil vår oppgave nummer en også framover være å sikre full sysselsetting. Uten det vil vi ikke ha grunnlag for å nå våre andre mål.

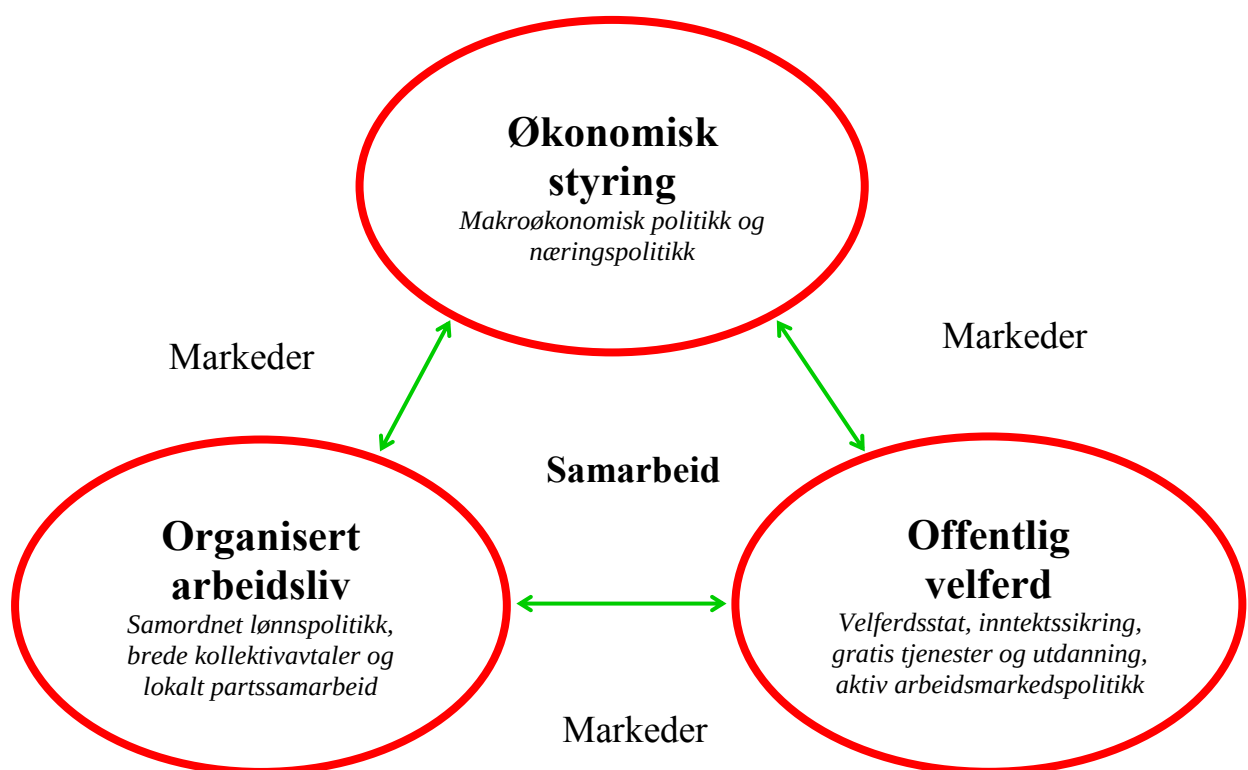
2. Kampen om den nordiske modellen

Vi kjenner godt den nordiske samfunnsmodellens verdigrunnlag frihet, likhet og fellesskap, og vi kjenner godt dens resultater med effektivitet, utjevning i inntekt og makt, likestilling og tillit.

NordMod har klargjort hvordan vi kommer fra verdier til resultater. Kjernen er de tre grunnpilarene *økonomisk styring*, *organisert arbeidsliv* og *offentlig velferd*, og et ansvarlig samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet innenfor rammen av en markedsbasert, åpen økonomi. Lokalt partssamarbeid utgjør det NordMod kaller "den nordiske mikromodellen" for innovasjon og produktutvikling i virksomhetene.

En helt nødvendig forutsetning er også gjennomgående og langsiktig prioritering av sysselsetting og kompetanse, og en dynamisk utvikling av grunnpilarene og samarbeidsforholdene tilpasset tidens konkrete krav.

De 3 grunnpilarene for den nordiske modellen

Kilde:
Jon Erik Dølvik (2013): Grunnpilarene i de nordiske modellene.
NordMod Delrapport 1.

NordMod tydeliggjør at den nordiske samfunnsmodellen består av pilarer som er gjensidig avhengige, som henger sammen. Den økonomiske styringen blir bedre når man har ansvarlige parter i et organisert arbeidsliv. Når det organiserte arbeidslivet over tid hever de lave lønningene, kan velferdsytelsene settes høyere enn de ellers kunne vært. Mens høyere velferdsytelser bidrar til at de lave lønningene ikke presses ned igjen.

At "alt henger sammen med alt" gjør at samfunnet kan komme inn i gode sirkler, hvor grunnpilarene løpende forsterker hverandre.

Problemet hvis vi ser framover, er faren som ligger der for at gode sirkler kan snus til dårlige. Svekkes en av grunnpilarene, vil de andre to lide, og så svekke den første igjen.

Vi vet dessuten at tillit bygges opp over tid, men raskt kan rives ned. Og at likhet kan være selvforsterkende – men at det også gjelder ulikhet.

At den nordiske modellen har vært robust så langt, er derfor ingen garanti for framtida. Vi er nødt til å holde modellens grunnpilarer i stand, tilpasset nye utfordringer. Vi er nødt til å bygge de gode, og unngå de dårlige, sirklene.

Den nordiske samfunnsmodellens suksess har gjort at politiske motstandere på høyresiden har omfavnet modellens resultater – uten å anerkjenne dens forutsetninger.

Høyresidens tilsynelatende omfavnelse er ikke en videreutvikling av den nordiske modellen, men et angrep på den. Borgerlige regjeringer har angrepet både arbeidslivspilaren og velferdspilaren i modellen, og overlatt mer samfunnsstyring til markedet. Høyresiden vil heller redusere allerede lave nok lønninger og etablere flere lavproduktivitetsjobber. Den svenske landrapporten i NordMod viste at Sverige før valget i september 2014 var i ferd med å gå i retning av samfunnsmodeller i land preget av stor ulikhet.

3. Den "glemte" arbeidslivspilaren

Et godt organisert arbeidsliv er en av de tre grunnpilarene i den nordiske modellen. Mange undervurderer de positive virkningene av dette for samfunnet.

Et organisert arbeidsliv er en nødvendig forutsetning for en koordinert lønnsdannelse, med sentral styring og lokal fleksibilitet, og hvor lønningene i den nedre og midtre del av lønnskalaen over tid blir høyere enn ren lokal og

individuell fastsetting av lønn vil gi. NordMod viser hvordan arbeidslivspilaren er utviklet over lang tid, med mange elementer, og minner om betydningen av en godt organisert arbeidsgiverside.

En koordinert lønnsdannelse jevner ut lønningene, og har god likestillingseffekt. Likestilte samfunn fungerer også best økonomisk.

Trygge arbeidsplasser, med gode lønns- og arbeidsvilkår bidrar til et samfunn med små forskjeller og like muligheter. Sammen med økt medbestemmelse og fokus på kompetanse gjør dette bedriftene mer i stand til –og nødt til - å fornye og effektivisere sine produkter og produksjonsmåte. På den måten fungerer det organiserte arbeidslivet som en effektivitetsmotor for økonomien og styrker konkurransekraften.

Den nordiske modellens suksess har bygd på et produktivt, velorganisert arbeidsliv hvor relativt jevnbyrdige maktforhold og samordnet lønnsdannelse har bidratt til små lønnsforskjeller og god konkurransekraft og fornyelsesevne i næringslivet.
NordMod2030: Sluttrapport.

4. En suksess

Sett i stort har de nordiske samfunnene vært en suksess i godt over 50 år.

Alle de nordiske landene har vært gjennom kriser. De er heller ikke like i dag. Det er ikke mangel på utfordringer, noe utviklingen i Sverige under borgerlig styre de siste årene viser. Men i sum og over tid er resultatene overbevisende. Levekårene til vanlige mennesker er kraftig forbedret og de er jevnere enn for eksempel før annen verdenskrig. Likestillingen mellom kjønnene er kommet betydelig lenger. Våre samfunn preges av høy tillit.

Den nordiske samfunnsmodellen er, overraskende for noen, omstillingsdyktig, produktiv og effektiv. Det har skjedd kraftige forbedringer i materiell levestandard bare siden 1990 for langt de fleste i Norden.

Resultatene er bedre enn i andre land både i Europa og resten av verden. Flere andre land, som USA, har høy levestandard i gjennomsnitt, men forskjeller mellom rike og fattige som virker utenkelige her. De nordiske landene havner øverst på internasjonale lister over vellykkede økonomier og samfunn. Internasjonale organisasjoner som OECD og IMF har gått fra å være kritiske til å rose Norden.

De siste tiårenes suksesshistorie har skapt fornyet interesse for hva som ligger bak de nordiske landenes gode resultater.
NordMod2030: Sluttrapport.

Konklusjonen blir: Suksessen til den nordiske modellen, sett som en samfunnsmodell for å virkeliggjøre sosialdemokratiske idealer og verdier, har fortsatt også de siste 25 årene når vi ser på de store trekkene og Norden som helhet.

5. Endringer og utfordringer

Samtidig er det åpenbart at Norden på nytt må forandre seg. En forutsetning for vår suksess er nettopp evnen til å fornye og tilpasse den nordiske samfunnsmodellen til nye utfordringer.

Globalisering og teknologiske framskritt skjer nå i et kraftig omfang og tempo. Verdensøkonomien og Europa sliter med ettervirkningene av en alvorlig finanskriser, vi ser tiltakende uro mellom øst og vest og et voksende og vanskelig løsbart klimaproblem.

Det synes liten tvil om at presset mot den nordiske samfunnsmodellen øker. Det kommer så vel utenfra som innenfra, og er både strukturelt og politisk. Truslene mot et organisert arbeidsliv tiltar, men vi står også overfor krefter som vil kommersialisere og bygge ned velferden. Sikring av konkurranseevne og arbeidsplasser i et globalisert marked framstår som en enda mer krevende oppgave enn før. Politiske høyrekrefter både ute og hjemme, herunder på ytterfløyen, arbeider aktivt for et helt annet samfunn enn det vi ønsker.

Perioden mot 2030 vil stille store krav til å mestre økende kompleksitet som følge av befolkningsmessige, klimatiske og økonomiske endringer, og sikkert også sjokk og kriser.
NordMod2030: Sluttrapport.

Samtidig har vi utviklet større økonomiske og menneskelige ressurser enn noen gang tidligere i historien. Våre verdier står sterkt. Dermed er også mulighetene til å videreutvikle Norden historiske.

Med en bred kompetansebase, et avansert næringsliv, høy produktivitet, sterke institusjoner og velutviklele ordninger for medvirkning i arbeidslivet, skulle de nordiske land stå bedre rustet til å takle endringspresset enn de aller fleste land.
NordMod2030: Sluttrapport.

Dette er bakteppet for at de sosialdemokratiske partiene og LO-ene i Norden har sett behovet for en grundig gjennomgang av den nordiske samfunnsmodellens framtid. Gjennom NordMod2030 har vi fått en oppdatert samfunnsanalyse og nødvendig gjennomgang av de utfordringer den nordiske arbeiderbevegelsen står overfor. NordMods sluttrapport, delrapportene og sammendrag av disse, finnes på NordMod2030.org.

6. Utviklingen i den vestlige kapitalismen

De siste tiårene har den politiske høyresiden i land som USA og Storbritannia drevet fram en vestlig kapitalisme preget av mindre stat og større rom for multinasjonale konserner. Makt over samfunnsutviklingen er forskjøvet fra politikken og fagbevegelsen i favør av markedet og arbeidsgiverinteresser. Den globale finansbransjen har, med sin styring av gigantiske fond og uoversiktlige instrumenter, fått økt innflytelse.

Den såkalte "finansialiseringen" av de vestlige økonomiene, hvor den voksende finanssektoren i økende grad – gjennom stadig nye "innovative" produkter – kanaliserer sparing og formuer inn i eiendom og finans, har utløst bekymring og faglig debatt om konsekvensene for utviklingen i produktivitet og investeringer i realøkonomien.
NordMod2030: Sluttrapport.

Vi vet ikke hva virkningene hadde vært av en alternativ politikk. Det vi ser er at den økonomiske veksten i Vesten er dempet men likevel har fortsatt i de siste tre tiårene, at økt utdanningsnivå og ny teknologi gir mange mennesker nye muligheter, og at store befolkninger i Sør-Amerika, Asia og etter hvert Afrika arbeider seg ut av fattigdom.

Men samtidig blir kapitalismens skyggesider tydelige. Ulikhetene øker i den vestlige verden, mye gjennom høyere kapitalinntekter, uanstendige lederlønninger og mer arv. Det spiller over i økte forskjeller i politisk makt, blant annet gjennom

lobbyvirksomhet, og som over tid svekker demokratiet. Finanskrisa har skapt massearbeidsløshet i Sør-Europa. OECD og IMF er nå opptatt av den økte ulikhetens uheldige samfunnsvirkninger.

Og samtidig kan drivkreftene bak den globale kapitalismen virke ustoppelige. Den internasjonale arbeiderbevegelsen har ennå ikke klart å samle seg om et troverdig alternativ.

Hva betyr dette for Norden? Vi må forstå kraften i den internasjonale kapitalismen. Dernest må vi være klar over hvordan vi blir påvirket – på godt og vondt – både direkte i markedene, gjennom internasjonalt samarbeid og gjennom smitte av normer og politisk ideologi. Slik kan vi bedre utforme vår egen politikk, også for å hindre ulikheter ute i å spre seg hit. Så skal vi merke oss den betydning den nordiske modellen kan ha som vellykket eksempel.

Rapportene fra NordMod-prosjektet – se www.nordmod2030.org

Grunnlagsrapporter

- Dølvik (2013): Grunnpilarene i de nordiske modellene.
- Fløtten, Hermansen, Strand og Tronstad (2013): Befolkningsendringer og de nordiske velferdsstatene.
- Freeman (2013): Little Engines that Could. Can the Nordic economies maintain their renewed success?

Temarapporter

- Andersen, Dølvik og Ibsen (2014): De nordiske aftalemodeller i åpne markeder.
- Fløtten, Kvist, Mósesdóttir og Pedersen (2014): Velferdsstatsutfordringer.
- Djuve og Grødem, red. (2014): Innvandring og arbeidsmarkedsintegrering i Norden.
- Vartiainen (2014): To create and share – the remarkable success and contested future of the Nordic Social-Democratic Model.
- Fagerberg og Fosaas (2014): Innovation and innovation policy in the Nordic region.
- Elgvin og Hernes (2014): Demokrati og deltakelse i den nordiske modellen.

Landrapporter

- Island. Ólafsdóttir og Ólafsson (2014): Economy, Politics and Welfare in Iceland.
- Norge. Hippe og Berge m.fl. (2013): Ombyggingens periode.
- Finland. Kangas og Saloniemi (2013): Historical making, present and future challenges for the Nordic welfare state model in Finland.
- Danmark. Pedersen og Andersen (2014): Reformernes tid.
- Sverige. Berglund og Esser (2014): Modell i förändring.

Delnotater

- Christensen (2013): Nordisk skattepolitikk mot 2030.
- Lehdorff (2014): A sleeping giant? German trade unions in the European crisis.
- Hernes (2014): Klimapolitikk i den nordiske modellen.

Sammendragsrapporter

- Norsk og engelsk sammendrag av alle rapportene.

Sluttrapport

- Dølvik, Fløtten, Hippe og Jordfald (2014): Den nordiske modellen mot 2030. Et nytt kapittel?

DEL B. POLITISKE SVAR

NordMod-prosjektet tegner et bilde av en nordisk samfunnsmodell som har klart seg godt også siden 1990, men viser samtidig til faresignaler og betydelige utfordringer framover. Sluttrapporten stiller opp seks konkrete utfordringer for den nordiske modellen:

- Å skape – Hvordan sikre lønnsom produksjon i en global konkurranse?
- Å jobbe – Hvordan sikre sysselsetting til å bære velstand og velferd?
- Å organisere – Hvordan sikre et godt organisert arbeidsliv og fortsatt samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet, og mellom partene seg i mellom på virksomhetsnivå?
- Å dele – Hvordan sikre fortsatt utjevning?
- Å ta vare på – Hvordan ta vare på levekår og medbestemmelse til sårbare grupper?
- Å mobilisere – Hvordan sikre oppslutning om de sosialdemokratiske partiene og fagbevegelsen?

Vi vil her ta opp disse og et utvalg andre større, felles utfordringer som Norden står overfor, uten å direkte knytte avsnittene opp til de seks utfordringene. NordMod omtaler enkeltlands spesifikke utfordringer i sine fem landrapporter.

7. Mangfoldssamfunn med sosial og politisk bærekraft

Befolkningen i Norden er blitt mer mangfoldig. En bredt basert velferdsutvikling har gitt bedre muligheter enn før til å velge ulike individuelle livsprosjekter. Vi blir flere eldre, som gradvis gir større spredning i aldersfordelingen. Ikke minst har det vært større innvandring til Norden de seinere årene, både flyktninger og asylsøkere og arbeidsinnvandrere.

Våre samfunn kan glede seg over impulser og erfaringer som kommer med et større mangfold. I stor grad skyldes mangfoldet at våre land er vellykkede. Bedre helse gjør at folk lever lenger. Økonomiske og sosiale muligheter gjør både at mange kan reise ut på ferie, til studier og jobb og ta med seg inntrykk hjem, og at Norden er attraktivt for utlendinger. Nye innsikter utenfra, enten gjennom vår reising ute eller innflytting, kan bidra til at næringslivet lettere ser mulighetene i en åpnere verdensøkonomi, og slik kan sikre framtidens arbeidsplasser.

Integreringen i våre land må fungere bedre slik at innvandrere får mulighet til å arbeide og delta i samfunnet.

I stor grad står vi overfor et klassisk klassespørsmål, slik vi kjenner det fra tidligere i arbeiderbevegelsens historie. Det må møtes, som da, med en kraftig og samordnet innsats på mange plan for å sikre mennesker rettferdighet. En overordnet rettesnor er at all diskriminering, enten det er som følge av hudfarge, etnisitet, religion, seksuell legning, alder eller annet, og all rasisme, er uakseptabel.

Så vil innvandring av mennesker med svært annerledes bakgrunn, erfaringer, kompetanse og holdninger i forhold til det som er vanligst i Norden, gi både mulighetene og utfordringene en tilleggsdimensjon i forhold til det vi tidligere har møtt, selv om klassekarakteren består. De reelle utfordringene handler mye om kompetanse og språkkunnskaper som for en del i utgangspunktet ikke samsvarer med de nordiske arbeidsmarkedenes behov og krav. De handler også om vanskelige avveininger om blant annet innvandringsregler, skolepolitikk og tilrettelegging av kollektivtrafikk og lokalmiljøer, for eksempel hvordan vi skal forholde oss til enkelte skoler der over 90 prosent er tospråklige.

Vi ser at arbeidsmarkedet kan påvirkes av økt mangfold. For å unngå at det stimuleres et lavlønns- og lavproduktivitets arbeidsmarked som står i motstrid til den nordiske modellen og kan bidra til mer diskriminering, må innsatsen mot sosial dumping forsterkes, kombinert med kompetansetiltak og en generelt utjevnende og jobbskapende politikk.

VI VISER TIL AT:

- Mer mangfoldige samfunn med flere eldre og mennesker med mer ulik kulturell bakgrunn, er kommet for å bli.
- Den nordiske modellen må utvikles slik at den klarer å forholde seg til et mer mangfoldig samfunn. Vår oppgave er fortsatt å sørge for arbeid til alle, rettferdige lønninger og gode livsbetingelser.

VI VIL:

- Motvirke oppsplitting og todeling av samfunnet ved å skape jobber og hindre ulikhet, samt ved å ta bedre vare på dette hensynet ved planlegging av boligområder og infrastruktur.
- Stimulere holdninger som styrker de nordiske samfunnenes sosiale, økonomiske og politiske bærekraft, som at vi må bygge tillit i samfunnet.
- Styrke frivillig sektor og opplæringsorganisasjonenes muligheter til inkludering av alle samfunnsborgere.

8. Arbeid som basis

Høy sysselsetting, et likstilt arbeidsmarked og lav arbeidsledighet er avgjørende for den nordiske modellen. Alle våre andre gode intensjoner faller fra hverandre

dersom vi ikke lykkes i dette. Vi har nå meget høy arbeidsløshet i store deler av Norden. Passiv langtidsledighet for unge er et særskilt utfordrende problem.

Høy sysselsetting gjør at de aller fleste får en jobb å gå til, utvikler sin kunnskap og sin kompetanse, kan forsørge seg og familien, og at vi som samfunn har råd til gode velferdsordninger.

Lav arbeidsledighet gjør at de fleste som kan og ønsker det, har jobb. Og når det finnes andre jobber å gå til, styrker det samtidig arbeidstakernes innflytelse over egen arbeidssituasjon.

Høy sysselsetting og lav ledighet er avgjørende for den enkeltes valgmuligheter, for samfunnets verdiskaping og for finansieringen av velferden.

NordMod2030: Sluttrapport.

VI VISER TIL AT:

- Sysselsetting og arbeidsledighet handler i stor grad om politiske tiltak og samfunnets struktur.
- Velferden avhenger av at de fleste er i jobb.
- Ledigheten i store deler av Norden er uakseptabelt høy.
- Et organisert arbeidsliv med samordnet lønnspolitikk, brede kollektivavtaler og lokalt partssamarbeid gir mulighet for høy sysselsetting og lav ledighet.

VI VIL:

- Få ned arbeidsledigheten i Norden.
- Føre en langsiktig politikk for å sikre og styrke sysselsettingen.
- Bekjempe langtidsledighet blant ungdom med virkningsfulle midler, for eksempel ved å bekjempe frafall og sikre at alle får en utdanning.

9. Økonomisk ansvarlighet

Ansvarlighet i den økonomiske politikken er den eneste farbare veien til stabil, bærekraftig vekst og velferd. Økonomisk ansvarlighet betyr at politiske myndigheter ikke for sterkt og for lenge bruker mer penger enn de langsiktige inntektene tilsier. Hvis ikke skyves problemer over på framtida.

Det er ansvarlig økonomisk politikk å bruke mer statlige midler dersom det er stor arbeidsledighet, innenfor det som staten langsiktig kan ta på seg. Det er også

ansvarlig økonomisk politikk å investere i for eksempel utdanning eller infrastruktur, og å gjennomføre nødvendige, sosiale pensjonsreformer som sikrer den økonomiske tryggheten til eldre i framtiden.

Om man derimot stimulerer økonomien for sterkt i en situasjon med høy sysselsetting, kan man blåse opp inflasjonen, det kan bli vanskelig for virksomhetene å skaffe arbeidskraft, og vi kan få en ”hard landing” i økonomien, med stor arbeidsledighet.

VI VISER TIL AT:

- Uten ansvarlig og langsiktig økonomisk styring vil vi miste internasjonal konkurransekraft, markedsandeler ute og hjemme, og hundretusener av arbeidsplasser kan gå tapt.
- God økonomisk styring skaper rom for å stimulere økonomi og arbeidsmarked i dårlige tider.
- Ansvarlig økonomisk politikk er viktigst for dem som har minst ressurser.

VI VIL:

- Føre en ansvarlig økonomisk politikk og foreta nødvendige prioriteringer i de offentlige budsjettene.
- Ha full sysselsetting som hovedmål for den økonomiske politikken.
- Sikre skatteviljen, både ved å kontinuerlig forbedre kvaliteten på offentlige tjenester, ved forutsigbare og rettferdige skatteregler og ved økt kontroll.

10. Klima og miljø

Miljø- og klimautfordringene setter en ramme på de fleste politikkområder. Samtidig åpnes nye muligheter til å utvikle ny teknologi for en bærekraftig utvikling og en rettferdig omstillingsprosess. Norden kan gjennom et tettere samarbeid om innovasjon, særlig på energiområdet, legge til rette for også en bedre global utvikling gjennom teknologioverføringer.

Imidlertid er stadig flere bekymret for verdens biologiske mangfold. En rekke lokale miljøproblemer særlig i storbyene er uløste. Tiltakende kommersialisering skaper et forbrukspress som tærer på naturens ressurser.

Og først og fremst må vi ta verdens klimaproblem enda mer på alvor. Den nye samlerapporten fra det internasjonale klimapanelet, lagt fram 2. november 2014 i København, er en ny vekker. Uten vidtrekkende tiltak i alle land, vil klimaproblemene allerede i de neste par generasjonene kunne bli nærmest uhåndterlige. Også menneskene i Norden vil bli sterkt, og ulikt, berørt. Vi må påregne sikkerhetspolitiske konsekvenser.

Store forskjeller både mellom og i verdens land svekker mulighetene for et felles virkelighetsbilde og samordnet innsats. Samtidig vil de globale klimaproblemene etter alt å dømme føre til økte forskjeller dersom de ikke håndteres.

Vi trenger derfor innsats både mot klimaproblemene og mot verdens forskjeller. Vi må, slik Brundtland-kommisjonen så alt i 1987, vurdere sosial utvikling og bærekraftig klima og miljø i sammenheng.

En kritisk faktor er å "styrke innbyggernes muligheter til å takle klimaomstillingene ved bedre ordninger for omkvalifisering, transport, mobilitet/flytting, (sosial) boligbygging, digitalt (fjern)arbeid, miljøvennlige forbruksvalg mv."
NordMod2030: Sluttrapport.

VI VISER TIL AT:

- Vi har et selvsagt etisk og moralsk ansvar for å sikre et bærekraftig klima og miljø både for vår egen og framtidige generasjoner.
- Økonomisk vekst fortsatt er viktig for arbeidsplasser og for å løse samfunnets utfordringer, forutsatt at levekår, ressurser, klima og miljø tas vare på.

VI VIL:

- Sikre at den økonomiske veksten i Norden innrettes grønt, slik at den er ressurs-, klima- og miljømessig bærekraftig og støtter menneskers muligheter og levekår, og arbeide fram bredere indikatorer og analyser for å oppnå dette.
- Stimulere teknologi som fremmer grønn vekst.
- EUs klimamål er viktige bidrag og må følges opp globalt.
- Prioritere høykvalitets ny offentlig infrastruktur, som kollektivtransport og energiforsyning, og vedlikehold av denne.
- Ta et særlig ansvar for å bidra konstruktivt til å løse det globale klimaproblemet, både ved å redusere utslipp og sårbarhet i Norden, og ved å legge betydelige politiske og andre ressurser inn i den globale innsatsen.
- Vurdere hvordan vi kan supplere det naturvitenskaplige grunnlaget for å løse klimaproblemet, med mer kunnskap om de politiske og kommunikative forutsetningene.

11. Å skape for å dele – og dele for å skape

For å ha noe å dele må vi først skape. Den nordiske samfunnsmodellen har alltid vært preget av en offensiv politikk for produksjon. I bytte mot medbestemmelse,

kompetanseoppbygging og sosial sikkerhet, har nordiske arbeidstakere vært aktivt med på å rasjonalisere virksomhetene. Bedrifter som ikke har kunnet bære de nordiske lønningene, har måttet omstille eller gått konkurs – og slik skapt rom for nye og bedre jobber. Slik bør det fortsatt være.

I en sterkere konkurranse fra utenlandske aktører både ute og hjemme, vil løpende forbedringer i produksjon og produktutvikling måtte være normalen. Vi må ha tillit til at vår høykompetente arbeidsstyrke og samarbeidet på arbeidsplassene vil fortsette å skape gode resultater, og at man fortsatt er klar til å ta ny teknologi raskt i bruk. Ny kommunikasjonsteknologi tas raskt i bruk av arbeidstakerne i Norden.

Offentlig produksjon er – selvsagt – like viktig og verdifull som privat produksjon. Offentlig infrastruktur og produksjon av utdanning og helsetjenester er like nødvendig for privat sektor, som privat sektors leveranser er for skoler og sykehus.

I tillegg blir det stadig klarere at den likheten i inntekter og kompetanse som vi får til i Norden, virker positivt tilbake på verdiskapingen. Stor ulikhet hemmer lett den økonomiske veksten, og særlig når den fører med seg sosial uro og segregering. Også en aktiv familie- og likestillingspolitikk bidrar til verdiskapingen, ikke minst på lang sikt.

Våre analyser bygger på at lav ulikhet både har vært et resultat og en forutsetning for tilpasningsevnen i de nordiske modellene, og følgelig ikke kan gis opp uten konsekvenser for tillit, lønnsdannelse og andre viktig sider ved modellens virkemåte.
NordMod2030: Sluttrapport.

VI VISER TIL AT:

- Norden kan ikke overleve på å være billigst, vi må være best.
- Da må normalen være at vi stadig blir bedre til å finne nye varer og tjenester å selge, og lager dem stadig mer effektivt.
- Vi må regne med svingninger i ulike markeder og produksjonen fra enkeltbedrifter.
- Gode ordninger for arbeidstakere under omstilling bidrar positivt til risikovilje og innovasjon.

VI VIL:

- Sørge for at den økonomiske politikken og en aktiv nærings-, konkurranse- og innovasjonspolitikkk sikrer gode og forutsigbare rammebetingelser for næringslivet.

- Bidra til at nordiske arbeidstakere fortsatt samarbeider i virksomhetene om effektivisering og produktutvikling, herunder om grønn teknologi.

12. Likhet og den sosiale arv

Likhet og like muligheter er et hovedmål i den nordiske modellen. Vi skal *ta vare på de nederst ved bordet*. De sosiale og økonomiske forskjellene er mindre enn i andre land, men det er for store forskjeller både i inntekter, formuer, helse, utdanning og politisk makt. Ikke minst er det ulike typer press for økt ulikhet.

Selv om de nordiske landene er blant dem i verden der forskjellene mellom folk er minst, øker ulikhetene også her.
NordMod2030: Sluttrapport.

Det er behov for å få mer fram i lyset at ulikhet lett kan gå i arv. Gjennom utbygging av barnehager og skoler er vi kommet et godt stykke på vei mange steder i Norden. Samtidig ser vi at forskjeller kan skyldes segregering i boligmarkedet, med konsekvenser videre på kvalitet i barnehager, skoler og andre offentlige tjenester.

Disse problemene slår også ut i barnefattigdom. Det er ikke naturlig eller rettferdig at barn i Norden vokser opp i fattigdom. Foreldre har et hovedansvar for sine barns oppvekstvilkår, men for sosialdemokrater er dette også et samfunnsanliggende.

De økende inntektene til de rikeste bekymrer. Dels skaper dette større forskjeller i forbruk, virkelighetsbilde og holdninger, og dels er det vanskelig å hindre at økt økonomisk makt omsettes til politisk makt.

VI VISER TIL AT:

- Ulikhetene i Norden er mindre enn i verden ellers, men likevel for store.
- Særlig må vedvarende fattigdom bekjempes.
- Ulikhetene begrenses av rimelige eller gratis offentlige tjenester, som ofte ikke tas hensyn til i indikatorer for ulikhet.
- Innsats mot ulikhet må skje med et bredt sett av virkemidler, herunder tiltak knyttet til barnehager, skole, innsatsen mot arbeidsledighet, skattereglene, boligpolitikken, distriktpolitikken, velferdsordningene, den koordinerte lønnsdannelsen og sikring av et anstendig arbeidsliv.
- Ulikhet påvirker og påvirkes av bostedsmønsteret.

VI VIL:

- Forsterke innsatsen mot ulikhet i Norden, og alltid ha dette aspektet med oss i vår politikk.
- Aktivt motarbeide all barnefattigdom, og sørge for å fordele felleskapets midler slik at vi utjevner sosiale forskjeller og løfter svake grupper og områder.
- Sikre personer fra utsatte grupper større medbestemmelse i demokratiet.
- Finne tiltak mot at personer helt øverst i inntektsfordelingen får for mye økonomisk og politisk makt.

13. Inkludering i arbeidslivet

Ulikhet handler også om de som faller ut av arbeidslivet.

Norden sett utenfra er preget av likhet og inkludering. At flere her enn i andre land har trygder, skyldes ikke at færre mennesker jobber. Tvert imot har vi høy sysselsetting, med flere grupper i arbeid som i mange andre land står utenfor arbeidslivet. Det bidrar naturlig nok også til flere på trygd. Arbeidstakere som har mistet jobb eller fått helseproblemer, får her en offentlig stønad og slipper å måtte leve på sparte midler eller familien. Slik ønsker vi det skal være.

Samtidig må vi ikke hvile i arbeidet for at flere av de som kan og ønsker, kommer inn i arbeidslivet. Det trengs bred innsats.

Vi må ha et godt og trygt arbeidsliv, og hvor helse, miljø og sikkerhet (HMS) og forebygging tas på alvor. Arbeidslivet må ikke produsere sykdom og uførhet.

Dessuten må vi forbedre ordningene som hjelper tilbake i jobb for dem som har mulighet. Slike ordninger er vanskelig å utforme og få til å virke godt for alle. Tidlig innsats, skreddersøm, kompetanse, aktivitet og rett motivering er viktige stikkord. Det er dessuten viktig å holde eldre i jobb.

Det er dette som må være hovedsporet, en sosial arbeidslinje.

VI VISER TIL AT:

- Gode arbeidsmiljøer og inntektssikringsordninger skaper trygghet og omstillingsvilje.
- Det er flere innenfor og færre utenfor arbeidslivet i Norden enn i andre land.
- Det likevel er mulig å få færre til å falle ut av arbeidslivet og flere til å komme inn. Dette er viktig både for den enkelte og fellesskapet.

VI VIL:

- Prioritere effektiv forebygging i arbeidslivet for å hindre utstøting.

- Føre en aktiv arbeidsmarkedspolitikk også med særlig innsats mot grupper som står langt fra arbeidsmarkedet, for å få mennesker inn i og tilbake til jobb.
- Sikre brede trygde- og sosialforsikringsordninger som baserer seg på tidlige opptjening i jobb, aktiviserer og motiverer den enkelte, og bidra til legitimitet ved nok kontroll.

14. Et anstendig, godt organisert arbeidsliv

Gjennom utvidelsen av EU i 2004 står arbeidslivspilaren i den nordiske modellen nå under press. Arbeidsinnvandring gir positive bidrag til økonomi og samfunn. Samtidig drar det med seg økt risiko for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, som kan spre seg til seriøse virksomheter og deres arbeidstakere. Problemet er ikke arbeidstakerne, men arbeidsgivere som bedriver sosial dumping. Vi vil forsvare ordentlige arbeidsvilkår og likebehandlingsprinsippet for alle arbeidstakere. Dette er en hjørnestein i den nordiske modellen. Man skal *ikke stå med lua i handa*.

I arbeidsmarkedets randsoner kan man også se konturene av en ny multietnisk underklasse som arbeider under helt andre forhold enn de man tradisjonelt har forbundet med den nordiske arbeidslivsmodellen. (...) De senere år har andelen fagorganiserte i privat sektor vært synkende.
 NordMod2030: Sluttrapport.

Drivkreftene for arbeidsinnvandring vil være sterke også framover. Det innebærer en fare for at nordiske arbeidsvilkår undergraves. Situasjonen krever samarbeid mellom arbeidsgiverorganisasjonene, arbeidstakerorganisasjonene og myndigheter om handling. Deler av privat tjenesteyting kan stå særlig utsatt til, blant annet fordi organisasjonsgraden her kan være særlig lav, men ingen del av arbeidslivet kan være sikre på å unngå en svekkelse av gode arbeidsvilkår. Vi må se på redusert organisasjonsgrad i arbeidslivet også som et samfunnsproblem.

Den videre politiske utviklingen i EU kan påvirke hvor store utfordringene blir. Presset for mer ulikhet i våre arbeidsmarkeder kommer også internt, fra deler av den nordiske arbeidsgiversiden og borgerlige partier. Et arbeidsliv preget av faste ansettelser uten for stor bruk av bemanningsforetak og falske enkeltmannsforetak, er viktig i seg selv, men er dessuten et hinder mot at useriøse aktører får fotfeste.

BOKS 1 Viktige elementer i et velorganisert arbeidsliv

- Tilstrekkelig høy organisasjonsgrad og effektive og ansvarlige organisasjoner, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.
- Et offentlig regelverk og avtaleverk mellom arbeidslivets parter som etterleves, og som i sum sikrer både et anstendig og produktivt arbeids- og næringsliv og en god maktbalanse ute på arbeidsplassene.
- Et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet om å løse konflikter, nasjonalt som lokalt og på arbeidsplassene ("konfliktpartnerskap").
- Nok "trepartssamarbeid" mellom partene og offentlige myndigheter om arbeidslivsspørsmål til å sikre effektiv og samordnet regulering.
- Rammer om lønnsdannelsen slik at lønn og eierinntekter utvikler seg balansert og rettferdig, og forsvarlig i forhold til produktiviteten, og slik bidrar til å sikre høy sysselsetting.
- En løpende innsats for å sikre lavtlønnede en rettferdig del av verdiskapingen. Dette motiverer også til økt produktivitet.

VI VISER TIL AT:

- Et åpent og utvidet europeisk arbeidsmarked skaper helt nye rammer for de nordiske arbeidsmarkedene.
- Det er en nordisk hovedutfordring å unngå todelte arbeidsmarkeder med et stort omfang arbeidende fattige i lavproduktive jobber.
- Et godt organisert arbeidsliv bidrar til et effektivt næringsliv.

VI VIL:

- Ta et krafttak for å øke organisasjonsgraden i arbeidslivet, både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, og særlig blant ungdom.
- Få på plass helhetlige strategier mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i alle nordiske land, og herunder sikre et robust nok gulv for de laveste lønningene.
- Vurdere strammere krav og bedre opplæring i språk for å unngå ulykker og uførhet som følge av arbeidsinnvandring.
- Sikre at faste ansettelser direkte i virksomhetene er den klare normen i de nordiske arbeidsmarkedene.

15. Læring for alle – hele livet

I de nordiske modellene er velferds- og utdanningssystemet en viktig løftestang for sosiale investeringer som har bidratt til trygghet, tillit og kompetanse til å delta i krevende omstillinger og sikre næringslivets konkurranseevne.
NordMod2030: Sluttrapport.

Sosialdemokratiet har alltid satset på å øke realkompetansen til hele befolkningen. Det har vært en nødvendig og vellykket strategi. Det er ingen vei utenom bred innsats i kunnskap og kompetanse hvis vi ønsker å nå våre mål om en både effektiv og utjevnnende økonomi.

Våre utdanningssystemer har gode, men også varierende og til dels svekkede, resultater, selv om disse ikke kan måles veldig godt. Samtidig er opplæringen i voksen alder, og særlig i virksomhetene, omfattende og har gode effekter.

Dette tilsier fortsatt kraftig satsing på kompetanse på alle nivåer, fra barnehage til universitet og i arbeidslivet. Med teknologisk utvikling kombinert med aldrende befolkning, er det også behov for nye tak for etter- og videreutdanning i og utenfor arbeidslivet. Fortsatt styrking av forskningen er nødvendig.

Frafall i skolen og satsing på yrkesfagutdanning er to særskilte utfordringer med store, langsiktige konsekvenser som må tas bedre tak i mange steder i Norden. Begge krever en offensiv strategi med et sett av virkemidler, både tilpasset unges situasjon og behovet for individuell oppfølging og tilbud.

VI VISER TIL AT:

- Den nordiske samfunnsmodellen med høyt kostnads- og effektivitetsnivå krever høy kompetanse i hele befolkningen.
- Kompetanse bør opparbeides og tilføres gjennom hele livsløpet.
- Den omfattende kompetanseoppbyggingen i virksomhetene i Norden har vært undervurdert som konkurransefortrinn.

VI VIL:

- Sikre god status og gode arbeidsvilkår for lærere og andre arbeidstakere i undervisningssektoren.
- Ha offensive strategier for å motvirke frafall i videregående skole.
- Forbedre yrkesfagutdanningen og gjenreise respekten for yrkesfaglige utdanninger.

- Videreutvikle kompetanseoppbyggingen i virksomhetene.
- Skape større etterspørsel etter lærlinger og fagarbeidere ved at det stilles krav om lærlinger ved offentlige anbud, og at det offentlige selv gjør en innsats for å utdanne flere lærlinger.

16. På offensiven for velferdstjenestene

Brede, skattebetalte velferdstjenester er en av den nordiske modellens grunnpilarer. Offentlig betalt velferd har vært nødvendig for å gi alle tilbud om helsetjenester, omsorg og skole uavhengig av inntekt og lommebok.

Når sosialdemokrater og fagbevegelse krever et stort offentlig ansvar for velferd, må vi være de første til å sikre tilbud og kvalitet. Det er en stor oppgave, når stadig flere får penger til private, dyrere løsninger, og vi blir flere eldre.

Vi må ta vare på essensen i vår solidariske velferd. Det betyr også å forstå og formidle bedre *hvorfor* ukritisk kommersialisering av velferden kan føre til ulike tilbud, segregering, kontrollbyråkrati, privat markedsrett og kostnadspress.

Markeder virker annerledes for velferdstjenester enn for vanlige, private produkter. Derfor kan kommersielle aktører, profitt og konkurranse om lønnsomme velferdskunder i tillegg ofte være ineffektivt.

Når samfunnet utvikler seg, må vår felles velferd også utvikles. Velferdstilbudene må være gode nok til å forsvare de ressurser som kreves. Dessuten ser vi eksempler på at svekket velferd kan føre til at yrkesaktive må trekke seg ut av arbeidslivet for å ta omsorgsansvar hjemme.

De siste tiårenes erfaringer med markedsliknende styringsreformer i offentlig tjenesteyting er svært blandet og kan tilsa at det er besøkelsestid for å utvikle ordninger som i større grad drar veksler på medarbeidernes faglige kompetanse, skjønn og brukerkontakt.

NordMod2030: Sluttrapport.

God velferd i framtida handler også om bedre politisk styringskompetanse. Innenfor velferdsområdet er det til dels store forskjeller i kvaliteten på tjenestene mellom kommuner og mellom tjenesteytere. Vi har ikke råd til å gå glipp av effektivitetsgevinster ved for eksempel bruk av åpne sammenlikninger, kvalifisert

"coaching" fra eksterne, private aktører og konkurranseutsetting – der det egner seg. Og uansett er det behov for økt kompetanse og bedre verktøy når man vurderer styringen og organiseringen av velferdstjenestene. En konkurranseutsetting eller privatisering skal ikke brukes til å dumpe lønns- og arbeidsvilkår.

Et sentralt spørsmål i privatiseringsdebatten er om kvaliteten til samme kostnad blir bedre, uendret eller verre hvis vi tillater kommersielle selskaper å være tunge aktører i velferden. Høyresiden spør retorisk om det skulle bety noe for bestemor om hun får pleie i et kommersielt eller offentlig sykehjem bare kvaliteten er bra. Men utgangspunktet for deres spørsmål tar jo kvaliteten for gitt.

BOKS 2 Velferdstjenester i utvikling:

Komplekse basistjenester for sårbare brukere

Hva gjør velferdstjenester som helse, omsorg og skole så annerledes enn vanlige private produkter? Det er særlig *kombinasjonen* av at:

- De dekker *basisbehov*. Vi "klarer oss ikke uten" omsorg hvis vi må på sykehjem. Barn med dårlig skolegang sliter med det hele livet.
- De er ofte *komplekse*. Velferdstjenester krever spesielt skjønn og høy kompetanse, og må tilpasses individuelt og personlig. Et godt eksempel er større sykehusoperasjoner.
- Brukerne er gjerne *sårbare*. Unge elever, alvorlig syke eller demente klarer ikke å være "krevende kunder". Pårørende er bare delvis en bra erstatning.

Den teknologiske utviklingen og brukernes høyere inntekter og kompetanse skaper spenninger, utfordringer og muligheter for framtidens velferd.

VI VISER TIL AT:

- Velferdstjenestenes spesielle kjennetegn gjør at kommersiell konkurranse og markeder ofte egner seg langt dårligere enn for vanlige produkter.
- Friere brukervalg kan oppnås også med offentlig drevet velferd.
- Å sikre gode velferdstjenester som helse, omsorg og skole uten å skape ulikhet vil være en av våre fremste utfordringer framover, med blant annet flere eldre og stadig økende privat kjøpekraft.

VI VIL:

- Være garantist for fortsatt gode, brede, offentlige velferdsordninger i Norden.
- Være pådrivere for å fornye den offentlige velferden i lys av store utfordringer med finansiering og forventninger fra brukerne framover.
- Satse mer på teknologi, samarbeid, kompetanse og tillit til de ansatte, slik at vi får en offensiv brukerorientert kultur i velferden.
- Utrede en "velferdsmanual" som kompetanseverktøy og sjekkliste ved vurdering av organisering, konkurranseutsetting og markedseksponering på enkeltområder.

17. Likestilling – mye gjenstår

Det står overraskende mye igjen før vi har nådd reell likestilling mellom kjønnene, ikke minst i hjemmet og arbeidslivet og når det gjelder lik tilgang til makt i næringsliv og samfunn. Ingen mennesker skal behøve å leve sitt liv i frykt for vold, seksuell mishandling eller sjikane. Medier og reklame svømmer over av stereotype og undertrykkende bilder, som direkte motarbeider likestillingen.

Selv om den enkelte kvinne og mann har et ansvar i sin hverdag, er det vår politiske oppgave å se på de strukturelle forholdene i samfunnet. Det gjelder særlig de rammene som settes for arbeids- og familielivet.

VI VISER TIL AT:

- Likestilling mellom kjønnene er kommet langt, men at det likevel står mye igjen før kvinner har like muligheter som menn.
- Arbeidsmarkedet i Norden er fortsatt kjønnsdelt.
- Kvinner betales fortsatt lavere lønn for likt arbeid, og har mindre makt i samfunnet enn menn.

VI VIL:

- Sikre likestillingsperspektivet i arbeidslivspolitikken blant annet ved å kjempe for faste heltidsstillinger.
- Som arbeiderbevegelse ta et særlig ansvar for å realisere likelønn.
- Insistere på tilgang til gode barnehager av høy kvalitet.
- Øke oppmerksomheten på hvordan kjønnsdiskriminerende holdninger kan dannes i barneårene.
- Kjempe mot vold slik at kvinner og menn kan leve uten frykt for vold og seksuell mishandling.

18. Diskriminering rammer

Diskriminering, for eksempel på grunnlag av alder, nedsatt funksjonsevne, religion, etnisitet, kultur eller seksuell legning, rammer livskvalitet, selvtillit og muligheter til den eller de som diskrimineres. Det går også ut over næringsliv og økonomi, for eksempel når dyktige mennesker fra minoriteter må ta til takke med en jobb langt under deres kvalifikasjoner. Et slikt samfunn ønsker vi ikke. Man skal være *skipper i eget liv*.

Vi kan aldri ta bort det individuelle ansvaret fra dem som diskriminerer, i ord eller gjerning. Det er likevel nødvendig å forstå bedre hva som er driverne bak; samspillet mellom mer individuelle årsaker og strukturelle forhold som samfunnet og politikken kan påvirke mer direkte.

VI VISER TIL AT:

- Innsatsen mot diskriminering er kommet for kort i Norden.
- Som for kjønnsdiskriminering, er de strukturelle rammene for arbeids- og familielivet, samt holdningsarbeidet, viktige innsatsområder.

VI VIL:

- Avvise og motvirke enhver diskriminering og rasisme.
- Bidra til å utvikle og spre kunnskap om årsaker til og virkninger av diskriminering, for slik å bekjempe den.
- Motvirke diskriminering i våre egne organisasjoner.

19. Ny teknologi – løsning og problem

Digitaliseringen har gjort verden mindre og revolusjonert måtene vi arbeider og kommuniserer på, både på jobben og i fritiden.
NordMod2030: Sluttrapport.

Teknologien, ikke minst bio- og kommunikasjonsteknologien, utvikler seg med stormskritt. Konsekvensene for samfunn og dagligliv kan lett undervurderes. Nye muligheter innenfor utdanning, helse og produksjon åpner seg månedlig. Brukt rett, er ny teknologi nøkkelen til løsningen av store samfunnsproblemer.

Mange av oss har nok lenge tenkt på mobiltelefonene og internett som en nærmest udeelt positiv opplevelse.

Nå ser vi tydelig at bildet ikke er så enkelt. Ny kommunikasjonsteknologi blir så gjennomtrengende at den også blir spydspiss for en lang rekke negative innflytelser. Det er nok å nevne økonomisk kriminalitet, terror, netthets, overvåking og trusler mot ytringsfriheten og personvernet. Og ny bioteknologi gir muligheter som til dels ligger på og over grensen for hva som er etisk forsvarlig.

VI VISER TIL AT:

- Ny teknologi, som bio- og kommunikasjonsteknologi, gir store muligheter i alle deler av samfunnet.
- Ny kommunikasjonsteknologi er blitt så gjennomtrengende at den også kan bety store utfordringer for enkeltmennesker, virksomheter og samfunnet.
- Norden ligger langt framme i å ta ny teknologi i bruk.

VI VIL:

- Stimulere til å ta i bruk ny teknologi i alle deler av de nordiske samfunnene, og slik kunne løse mange problemer og øke velferden.
- Ta de negative sidene ved ny kommunikasjonsteknologi på alvor, enten vi snakker om et menneskeretts-, arbeidstaker-, forbruker-, virksomhets- eller samfunnsperspektiv.
- Vurdere om det er behov for nye institusjoner og strategier for å sikre en forsvarlig og god bruk av blant annet bio- og kommunikasjonsteknologi.

20. Norden i Europa og det globale ansvaret

Verden, og ikke minst Europa, kommer nærmere Norden. De av våre land som er EU-medlemmer – Danmark, Finland og Sverige – merker dette sterkest, men også Island og Norge som EØS-land berøres mer.

De nordiske landenes har av historiske, geografiske og strategiske årsaker både sammenfall og ulikheter i utenrikspolitikken. Holdningene til mange internasjonale spørsmål er lik, mens de skiller lag når det gjelder medlemskap i NATO, hvor Finland og Sverige ikke er medlemmer. Samarbeid om saker med felles interesse gir større mulighet for gjennomslag. Satsingen på Nordområdene de seinere årene er et eksempel på dette.

EU påvirker Norden i et bredt spekter av saker. Den nordiske modellen har gjennom de nordiske landenes innsats i Brussel fått en stemme inn i EU, og denne bør videreutvikles.

Utviklingen i Europa, og på grunn av sin størrelse og utvikling ikke minst Tyskland, utfordrer den nordiske modellen på flere områder, og særlig når det gjelder å sikre et anstendig og godt organisert arbeidsliv. Dette krever nye initiativer overfor EU.

Arbeiderbevegelsen har alltid tatt et internasjonalt ansvar, blant annet gjennom å styrke bistanden til utviklingsland. Denne innsatsen trengs fortsatt. Det er viktig å bygge opp under forståelsen av at god utvikling krever kompetente og seriøse institusjoner, og at medbestemmelse, likestilling og fordelingsvirkninger må tas nok hensyn til. Nordens utvikling med utjevning kan fortsatt inspirere andre land.

VI VISER TIL AT:

- Utviklingen i Europa, økonomisk, sosialt og politisk, påvirker Norden sterkere.
- Norden, og de nordiske sosialdemokratiske partiene og LO-ene, må styrke sin kompetanse og innsats på den europeiske politiske arenaen.
- Innsats for en mer rettferdig verden følger av de sosialdemokratiske verdiene.

VI VIL:

- Styrke vårt partipolitiske samarbeid i Norden, Europa og globalt.
- Styrke det faglig-politiske samarbeidet mellom de sosialdemokratiske partiene og fagbevegelsen om europeiske spørsmål, også ved å utnytte fortrinnene gjennom internasjonale faglige organisasjoner som Den europeiske faglige samorganisasjon (DEFS/EFS).
- Utvikle felles initiativ overfor EU og Nordisk råd om hvordan vi bedre kan sikre et organisert arbeidsmarked i Europa uten sosial dumping og uanstendige arbeidsvilkår.
- Arbeide for å øke kunnskapen om den nordiske modellen internasjonalt.
- Videreføre en høy innsats i internasjonal bistand.

Sørmarka, 1 mil sørøst for Oslo

POLITISK KAPASITET OG LEDERSKAP

Utviklingen krever hurtigere politiske beslutninger, samtidig som de kan bli mer vidtrekkende. Dette setter høyere krav til de politiske ressursene i samfunnet, særlig når det gjelder å sikre langsiktig og helhetlig politikk.

Vi ser derfor behov for økt politisk kapasitet i alle ledd i arbeiderbevegelsen. I tillegg til organisasjonsbygging handler dette om skolering av våre tillitsvalgte.

Grunnlaget for å utvikle god politikk påvirkes av medievirkeligheten. Det er et samfunnsproblem dersom ressursene i media til seriøs, kritisk journalistikk reduseres, slik at den politiske debatten blir tabloidisert. Politikerne bør unngå en for strategisk og «spin»-preget kommunikasjon som kan svekke tilliten.

Den sterke veksten i sosiale medier påvirker den politiske debatten. Økt politisk engasjement og nye uttrykksmuligheter for mange mennesker er svært positivt. Vi ser samtidig netthets, og at sterke følelser kan settes i sving på villedende faktagrunnlag, for eksempel i lukkede kommunikasjonsgrupper. Med sosiale medier vil folkemeningen raskere kunne skifte.

Utviklingen framover vil sette ytterligere krav til trygg og tydelig politisk ledelse, med støtte fra aktive og godt skolerte tillitsvalgte og en best mulig offentlig debattkultur. *Politikken snekrer dansegulvet, så du kan danse.*

VI VISER TIL AT:

- Globaliseringen, moderne kommunikasjonsteknologi og endret medievirkelighet påvirker rammene for å lage politikk.
- Når mange andre land legger mindre vekt på politisk styring og omfordeling, blir passiv politikk lett høyreorientert politikk.
- Det settes økende krav til politiske og faglige ledere, blant annet for å unngå at dag-til-dag-problemer svekker langsiktig politikkutvikling.

VI VIL:

- Styrke den politiske kapasiteten i arbeiderbevegelsen, særlig for å dra nytte av og motvirke ulempene ved den globaliserte økonomien.
- Etablere Nordenskolen, en ny, nordisk faglig-politisk skoleringsinnsats i regi av SAMAK.
- Styrke samarbeidet i SAMAK ytterligere for å stimulere til overordnet politikkutvikling og mer bruk av nordiske erfaringer, blant annet gjennom et økt samarbeid med arbeiderbevegelsens tankesmier.

ARBEIDERBEVEGELSEN I GRØNN RETNING

Klimautfordringen er vår tids største utfordring. Det er en utfordring vi står overfor sammen, og som vi må løse i fellesskap.

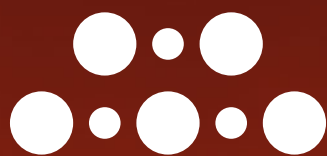
Vi vil i denne erklæringen ta et politisk steg mot å være en grønnere nordisk arbeiderbevegelse. Dette viderefører et årelangt engasjement for klima og miljø, er i tråd med våre verdier og signaliserer at arbeiderbevegelsen vil styre Norden etter morgendagens kart. SAMAK lanserte "10 punkter for bedre klima" forut for toppmøtet om klima i København i 2009.

Hva betyr det i praksis?

- Det betyr å styrke og inkludere det grønne perspektivet ytterligere i vår løpende politikk i årene som kommer.
- Det betyr å bruke klima og miljø som en overordnet og gjennomgripende tilnærming til samfunnsliv og politikk, og som en viktig forståelsesramme for menneskers behov i framtidens Norden.
- Vårt grønne perspektiv vil være bredt. Det handler om godt miljø og gode levekår lokalt, nasjonalt og globalt, på kort og lang sikt. I dette ligger innsatsen for å redde det globale klimaet, men også innsatsen for gode lokal- og arbeidsmiljøer, likere livsmuligheter og likestilling.
- Vi vil videreføre vår politiske metode å prioritere langsiktig politisk arbeid heller enn populistiske utspill.
- Det vil ikke bety å alltid foreslå flest såkalte grønne virkemidler, hvis andre hensyn, som arbeidsplasser i utkantstrøk, skyves til side. På lang sikt skal det være samsvar mellom for eksempel næringslivets konkurranseevne og god klima- og miljøpolitikk. Når det er motstridende hensyn, må konklusjonen trekkes i den enkelte sak.
- Med kombinasjonen av et klart rødt og et tydeligere grønt perspektiv, som inkluderer vårt syn på maktforholdene i samfunnet, vil de nordiske sosialdemokratiske partiene skille seg ut fra rene miljøpartier.

Ved en slik markering vil vi styrke *det sosialdemokratiske perspektivet*. Vi skal forbedre vår maktanalyse, og fortsette kampen for politisk styring i en markedspreget, globalisert verden. Og motsatt: Uten et sosialdemokratisk og maktkritisk perspektiv på klima- og miljøutfordringene, vil de ikke kunne løses.

Det är dags at lyfta blicken.

NORDISK ARBEIDERKONGRESS

SØRMARKA 11.-12. NOVEMBER 2014

Denne politiske erklæringen ble vedtatt av SAMAKs
24. arbeiderkongress 12. november 2014
på Sørmarka utenfor Oslo, Norge.

